

Investigating the Effect of Media Literacy Components on Improving the Mobile Learning Process During the Corona Outbreak in the Country

Ghasem Azadi Ahmadabadi*

Assistant Professor, Scientific Policy Research Center, Tehran, Iran

Omid Amrollah

Graduated in Curriculum Studies, University of Tehran, Tehran, Iran

Abstract

In the last few months, and especially in the last few weeks, the outbreak of Covid-19 (Corona) has become an international crisis. Regardless of the consequences, one of the most tangible results is the impact of formal education systems and the closure of schools in 188 countries. Therefore, at this point in time, public education in countries should be implemented in homes instead of schools. One effective way to solve this problem is to create mobile learning areas. Therefore, the study of the effect of teachers' media literacy components on improving the mobile learning process during the Corona outbreak in the country was determined by this study. The present study is based on the purpose and style of descriptive data collection, in terms of application type and in terms of quantitative method (in order to answer the first question, the research method is documented, and to answer the second question, the descriptive-survey method is used). The measurement tool in the second stage of the research was a researcher-made questionnaire whose validity was confirmed by experts and its reliability was confirmed by Cronbach's alpha coefficient of 0.864. In this study, the statistical population was formed by all principals and teachers working in schools in Tehran in the year 1399-1389, and the statistical sample in the quantitative section was selected by the available method with a volume of 102 people. In order to answer the questions of the present study, descriptive and inferential statistical methods such as the chi-square test have been used. The results showed that from the perspective of school principals and teachers, the three main components of media literacy: the main component of access and use of cyberspace with 5 sub-components, the main component of critical view of virtual media with 5 sub-components, and the main component of virtual media production with 5 sub-components, were identified and prioritized as the most effective components of media literacy on improving the mobile learning process during the Corona outbreak in the country.

Keywords: Corona Prevalence, Media Literacy Components, Mobile Learning Process.

---

* Corresponding Author: azadi_gh@yahoo.com

How to Cite: Azadi Ahmadabadi, Ghasem. (2022). Investigating the Effect of Media Literacy Components on Improving the Mobile Learning Process During the Corona Outbreak in the Country. *Knowledge Retrieval and Semantic Systems*, 9(31), 137-166.

بررسی تأثیر مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور

قاسم آزادی احمدآبادی ^{ID} * | استادیار، مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور، تهران، ایران

امید امراله ^{ID} | دانش‌آموخته مطالعات برنامه درسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

در چند ماه و خصوصاً چند هفته اخیر همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ (کرونا)، به یک بحران بین‌المللی تبدیل شده است. صرف‌نظر از تمام پیامدهای ناشی از آن، یکی از محسوس‌ترین نتایج آن تحت تأثیر قرار دادن نظام‌های آموزشی رسمی و به تعطیلی کشیدن مدارس در ۱۸۸ کشور جهان می‌باشد. لذا در این برهه از زمان می‌بایست آموزش عمومی در کشورها به جای مدارس در خانه‌ها به اجرا درآید. یکی از راه‌های موثر برای حل این مساله، ایجاد زمینه‌های یادگیری سیار (از راه دور) می‌باشد. بنابراین، بررسی تأثیر مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای معلمان بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور مساله این پژوهش تعیین شد. پژوهش حاضر براساس هدف و سبک گردآوری داده توصیفی، به لحاظ نوع کاربردی و به لحاظ روش کمی است (به منظور پاسخ به پرسش اول روش پژوهش سندکاوی و برای پاسخ به پرسش دوم، از روش توصیفی - پیمایشی استفاده شده است). ابزار اندازه‌گیری در مرحله دوم پژوهش، پرسشنامه محقق‌ساخته بوده که روایی آن طبق نظر متخصصان تأیید و پایایی آن با ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۶۴ مورد تأیید قرار گرفته است. در این پژوهش، جامعه آماری را کلیه مدیران و معلمان شاغل در مدارس شهر تهران در سال ۱۳۹۸-۱۳۹۹ تشکیل داده و نمونه آماری در بخش کمی به روش در دسترس به حجم ۱۰۲ نفر انتخاب شد. به منظور پاسخ به پرسش‌های پژوهش حاضر از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی چون آزمون خی - دو استفاده شده است. نتایج پژوهش چنین نشان داد که از دیدگاه مدیران و معلمان مدارس، سه مؤلفه اصلی سواد رسانه‌ای به ترتیب: مؤلفه اصلی دسترسی و استفاده از فضای مجازی با ۵ مؤلفه فرعی، مؤلفه اصلی نگاه انتقادی به رسانه‌های مجازی با ۵ مؤلفه فرعی و مؤلفه اصلی تولید رسانه‌های مجازی با ۵ مؤلفه فرعی، به عنوان تأثیرگذارترین مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور شناسایی و اولویت‌بندی شدند.

واژگان کلیدی: شیوع کرونا، فرایند یادگیری سیار، مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای.

مقدمه

اخیراً همه‌گیر شدن بیماری کرونا به یک بحران بین‌المللی تبدیل شده است. صرف نظر از تمام پیامدهای اجتماعی، اقتصادی و بهداشتی ناشی از آن، یکی از محسوس‌ترین نتایج آن تحت تأثیر قرار دادن نظام‌های آموزشی است، به گونه‌ای که طبق آمار بین‌المللی یونسکو (۲۰۲۰)، مطابق گزارش یونسکو (۲۰۲۰) تا تاریخ ۱۱ آوریل ۲۰۲۰ (۲۳ فروردین ۱۳۹۹)، ۱۸۸ کشور جهان، شامل ۱۵۷۶۰۲۱۸۱۸ نفر دانش‌آموز و دانشجو که ۹۱/۳ درصد از کل فراگیران جهان را به خود اختصاص می‌دهند، تقریباً از ابتدای اعلام شیوع بیماری اقدام به تعطیلی منطقه‌ای و سپس سراسری مدارس و دانشگاه‌های خود نموده‌اند. البته سایر کشورهای جهان نیز به صورت منطقه‌ای اقدام به این امر نموده‌اند. در کشور ایران نیز ۱۸۶۳۵۸۲۵ دانش‌آموز و دانشجو در کلیه دوره‌های تحصیلی خانه‌نشین شده‌اند (یونسکو، ۲۰۲۰). بدیهی است تعطیلی سراسری مدارس ولو به مدت کوتاه و در واکنش به یک اضطرار، خسارات سنگینی را بر جامعه و اقتصاد وارد می‌کند و البته مانند بسیاری مسائل دیگر دانش‌آموزان و خانواده‌های فقیر و محروم جوامع را به دلیل عدم دسترسی به ابزارهای پیشرفته و اینترنت، بیش از دیگر دانش‌آموزان در تنگنا قرار می‌دهد. برخی از پیامدهای منفی تعطیلی مدارس از منظر پژوهش‌های (Hammond et al, 2020؛ Crawford et al, 2020؛ Huang et al, 2020) عبارت‌اند از: ۱- توقف در یادگیری، ۲- سوء تغذیه، ۳- شکاف در مراقبت از فرزندان، ۴- هزینه مالی زیاد، ۵- تأثیر منفی بر شبکه بهداشت و درمان، ۶- فشار بر مراکزی که هنوز تعطیل نشده‌اند و ۷- افزایش ترک تحصیل، ۸- انزوای اجتماعی، بی‌برنامگی دانش‌آموزان و افزایش ساعات استفاده از تلفن هوشمند و حضور غیرضروری در فضای مجازی.

در برخی از کشورها، دولت‌ها برنامه‌های جایگزینی را برای ادامه فرایند آموزش به اجرا درآورده‌اند، از جمله این برنامه‌ها، آموزش سیار (از راه دور) از طریق برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی و استفاده از اینترنت برای آموزش مجازی است. اما اجرای این برنامه‌ها هم خالی

از چالش و دغدغه نیست. مهم‌ترین موانعی که پیش روی استفاده از روش‌های آموزش سیار به عنوان بدیلی برای آموزش مدارس در دوران شیوع بیماری کرونا قرار دارد، عبارت‌اند از: ۱- زیرساخت‌های ناکافی اینترنت در سطح کشورها، ۲- عدم دسترسی کلیه مدارس به فناوری اطلاعات و ارتباطات در سراسر جهان به صورت یکپارچه و با کیفیت یکسان، ۳- عدم تسلط منابع انسانی (معلم، مدیران، دانش‌آموزان، کارشناسان فنی مدارس و والدین دانش‌آموزان) بر استفاده از ابزارهای آموزش مجازی و الکترونیک، ۴- عدم دسترسی کلیه خانواده‌ها به تجهیزات و امکانات استفاده از فضای مجازی و اینترنت (Abidah et al, 2020؛ Zhao et al, Rangiwai & Simati-Kumar, B., 2020؛ Lippe & Kaylor, 2020؛ 2020). اما از تمامی این موانع مهم‌تر، کمبود سواد رسانه‌ای معلمان، مدیران، دانش‌آموزان، کارشناسان فنی مدارس و والدین دانش‌آموزان است.

بر اساس نظر جیمز پاتر، بسیاری از افراد، واژه سواد را با رسانه‌های چاپی ربط می‌دهند و آن را معادل توانایی خواندن قلمداد می‌کنند. برخی نیز در رویارویی با رسانه‌های دیگری همچون فیلم و تلویزیون، این اصطلاح را به سواد دیداری بسط می‌دهند. نویسندگان دیگری نیز از اصطلاحاتی نظیر سواد رایانه‌ای و سواد خواندن استفاده می‌کنند، اما هیچ‌یک از این‌ها معادل «سواد رسانه‌ای» نیستند، بلکه صرفاً اجزای سازنده آن هستند. درحقیقت، سواد رسانه‌ای مجموعه‌ای از چشم‌اندازها یا جنبه‌های فکری است که ما برای قرار گرفتن در معرض رسانه، فعالانه از آن‌ها بهره‌برداری می‌کنیم تا معنای پیام‌هایی که با آن‌ها روبرو می‌شویم را تفسیر کنیم. ما چشم‌اندازهای خود را با استفاده از ساختارهای دانش خود می‌سازیم و برای ساختن ساختارهای دانش، به ابزار و مواد اولیه نیاز داریم. این ابزار، مهارت‌های ما و ماده اولیه، اطلاعات به دست آمده از رسانه‌ها و دنیای واقعی است (خنجرخانی و همکاران، ۱۳۹۷). استفاده فعالانه از رسانه‌ها بدان معنی است که ما از پیام‌ها آگاه هستیم و به‌طور آگاهانه با آن‌ها تعامل داریم. به‌طور سنتی، سواد رسانه‌ای به توانایی تحلیل و ارزیابی محصولات رسانه‌ای و به‌طور گسترده‌تر به ایجاد ارتباط مؤثر و از طریق نگارش خوب اطلاق می‌گردد. طی نیم قرن گذشته، سواد رسانه‌ای شامل توانایی تحلیل شایسته و به‌کارگیری ماهرانه روزنامه‌نگاری چاپی، محصولات سینمایی، برنامه‌های رادیویی

و تلویزیونی و حتی اطلاعات و مبادلات رایانه‌ای (از جمله تعاملات زمان واقعی از طریق شبکه جهانی اینترنت) شده است. بر این اساس، برخی کارشناسان حوزه ارتباطات، سواد رسانه‌ای را «توانایی دستیابی، تجزیه و تحلیل، نقد، ارزیابی و ایجاد پیام‌های رسانه‌ای به گونه‌های مختلف» تعریف می‌کنند. کارشناسان ارتباطات معتقدند، فرد با مهارت سواد رسانه‌ای قادر است به‌طور منتقدانه، درباره آنچه در کتاب، روزنامه، مجله، تلویزیون، رادیو، فیلم، موسیقی، تبلیغات، بازی‌های ویدیویی و رایانه‌ای و اینترنت می‌بیند، می‌خواند و می‌شنود، فکر کند. گروهی از دانشمندان سواد رسانه‌ای را «تقویت تجارب رسانه‌ای» تعبیر می‌کنند. از سوی دیگر، سواد رسانه‌ای از نظر برخی دیگر از کارشناسان به معنای فراگیری چگونگی تولید پیام با استفاده از رسانه‌های چاپی، سمعی و بصری و اینترنتی است (رضایی و همکاران، ۱۳۹۵). مارین بارون، مدیر بخش چندرسانه‌ای و عضو هیئت مدیره آموزشکده زبان انگلیسی مونترال کانادا، سواد رسانه‌ای را جزو مؤلفه‌های باسوادی می‌پندارد و می‌نویسد: امروزه افراد باسواد باید بتوانند؛ توانایی رمزگشایی، درک، ارزیابی و کار با اشکال مختلف رسانه را داشته باشند و بتوانند متن، صدا و تصویر خلق کنند و یا ترکیبی از این عناصر را داشته باشند (مقدس‌زاده و صفاهیه، ۱۳۹۶).

آنچه مسلم است برای بسیاری از کودکان در سراسر جهان، تنها گزینه برای دریافت آموزش و یادگیری، رفتن به مدرسه و تکیه بر دانش معلم است. اما در دوران فعلی و با شیوع جهانی بیماری کرونا (کووید-۱۹) و تعطیلی مدارس و قرنطینه دانش‌آموزان در خانه در سراسر جهان، آموزش رسمی از محل مدرسه به خانه دانش‌آموزان منتقل شده و بدیهی است که فرایند یاددهی - یادگیری سیار (از راه دور) جایگزین آموزش حضوری در مدارس شده است. در این میان نقش معلمان و مدیران مدارس در ارائه اطلاعات و محتوای آموزشی به دانش‌آموزان در قالب فرایند یادگیری سیار بسیار مهم و پررنگ می‌باشد. لذا بدیهی است که معلمان و مدیرانی که خود از سواد رسانه‌ای پایین برخوردار باشند و یا در بدترین شکل ممکن فاقد این نوع از سواد باشند، قطعاً نمی‌توانند نقش خود در انتقال مفاهیم به دانش‌آموزان از راه دور یا همان فرایند یادگیری سیار را به درستی و به شکل کامل ایفا نمایند (Zhao؛ Rangiwai et al, 2020؛ Lippe & Kaylor, 2020؛ Abidah et al, 2020).

(et al, 2020) با این تفصیل قصد بر این است که در این پژوهش، ضمن تبیین مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای، میزان تأثیر هر یک از آن‌ها بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دانش‌آموزان در دوران شیوع جهانی بیماری کرونا را از دیدگاه معلمان و مدیران مدارس تعیین شود. لذا پرسش‌هایی که در این پژوهش به آن‌ها پاسخ داده خواهد شد، عبارت‌اند از:

۱- با توجه به تحلیل نتایج پژوهش‌های صورت گرفته، مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای مؤثر بر یادگیری سیار در دروان شیوع جهانی بیماری کرونا کدام‌اند؟

۲- از منظر معلمان و مدیران شاغل در مدارس شهر تهران، اولویت تأثیر مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای مؤثر بر یادگیری سیار در کشور و در دروان شیوع جهانی بیماری کرونا چگونه است؟

مبانی نظری و مروری بر مطالعات گذشته

مبانی نظری سواد رسانه‌ای

نظریه برجسته‌سازی^۱

این نظریه، مدعی تأثیر رسانه‌ها بر شناخت و نگرش مردم و تعیین اولویت‌های ذهنی آنان از طریق انتخاب و برجسته‌سازی بعضی از موضوعات و رویدادها در قالب خبر و گزارش خبری است. به این معنا که رسانه‌ها با برجسته ساختن بعضی از موضوعات و رویدادها بر آگاهی و اطلاعات مردم تأثیر می‌گذارند. گرچه نمی‌توانند تعیین کنند که مردم چگونه بیندیشند، اما می‌توانند تعیین کنند که درباره چه چیزی، بیندیشند. فرض اصلی نظریه برجسته‌سازی این است که اولویت‌های ذهنی مردم یا موضوعات و رویدادهایی که عامه بدان توجه دارند و به آن می‌اندیشند توسط رسانه‌ها تعیین می‌شود و تابع برجسته‌سازی رسانه‌ها است. دونالد شاو و مکسول مک کومبز^۲ ارائه‌دهندگان نظریه برجسته‌سازی در مقاله کارکرد برجسته‌سازی مطبوعات مهم‌ترین تأثیر ارتباط جمعی در برجسته‌سازی رسانه‌ای را ایجاد نظم فکری برای مخاطبان و نظم دادن به دنیای پیرامون می‌دانند. به‌طور خلاصه در این نظریه رسانه‌ها به ما می‌گویند که چه چیزی مهم است. رسانه‌ها لزوماً به ما چنین القا نمی‌کنند

1. Agenda - setting theory

2. Donald Shaw & Maxwell McCombs

که درباره یک موضوع چگونه فکر کنیم، بلکه تنها به اولویت‌بندی موضوعاتی می‌پردازند که پیام‌ها بر اساس آن پوشش داده می‌شوند (سورین و تانکارد، ۲۰۱۷؛ ترجمه دهقان، ۱۳۹۷).

نظریه یادگیری اجتماعی^۱

یکی از نظریه‌های مربوط به آثار اجتماعی رسانه‌ها، نظریه یادگیری اجتماعی آلبرت بندورا^۲ (۱۹۸۶) است که به‌طور ویژه با ارتباط جمعی در ارتباط است. بر اساس این نظریه، انسان‌ها بیشتر آنچه را که برای راهنمایی و عمل در زندگی نیاز دارند، صرفاً از تجربه و مشاهده مستقیم یاد نمی‌گیرند، بلکه عمده آن‌ها به‌طور غیرمستقیم و به‌ویژه از طریق رسانه‌های جمعی آموخته می‌شود. نظریه یادگیری اجتماعی معتقد است که فرد از طریق مطالعه و مشاهده نمونه‌های رسانه‌ای، رفتارهای مناسب را فرا می‌گیرد. در واقع می‌فهمد کدام دسته از رفتارها پاداش می‌گیرند و کدام یک کیفر می‌بینند. از این طریق، مخاطبان می‌کوشند در زندگی واقعی پاداش بگیرند و بنابراین به تقلید و الگوبرداری از نمونه‌های رسانه‌ای گرایش پیدا می‌کنند (اولسون و هرگنهان، ۲۰۱۸؛ ترجمه سیف، ۱۳۹۸).

نظریه کاشت^۳

این نظریه توسط جرج گربنر^۴ مطرح گردید و بر تأثیرات تدریجی و درازمدت رسانه‌ها و به‌ویژه تلویزیون بر شکل‌گیری تصویر ذهنی مخاطبان از دنیای اطراف و مفهوم‌سازی آنان از واقعیت اجتماعی تأکید می‌کند. گربنر در این نظریه به دنبال این نکته است که «آیا از نظر مخاطبان، دنیایی که در آن زندگی می‌کنیم شبیه همان دنیایی است که از تلویزیون نشان داده می‌شود؟» در نهایت این نظریه عنوان می‌کند که اثرات تلویزیون بر مخاطبان اندک، تدریجی و غیرمستقیم است؛ ولی به‌صورت انباشتی، متراکم و در بلندمدت است (مک کوایل، ۲۰۰۸؛ ترجمه اجلالی، ۱۳۸۸).

-
1. social learning theory
  2. Albert Bandura
  3. cultivation theory
  4. George Garbner

نظریه گلوله جادویی^۱

بر اساس این نظریه که توسط لازارسفلد و برلسون و گودت^۲ ارائه شده است، پیام‌های رسانه‌ای به‌طور یکسان و یکنواخت، به همه مخاطبان می‌رسد و تأثیری مستقیم و فوری بر جای می‌گذارد. به عبارتی نظریه تزریقی وسایل ارتباط جمعی را دارای تأثیری مطلق، مستقیم و فوری بر مخاطب می‌داند. رسانه‌ها نه تنها به تغییر نگرش مردم، بلکه به تغییر رفتار آن‌ها نیز قادر هستند. مخاطبان به‌طور مستقیم به رسانه‌ها مرتبط هستند و تأثیر رسانه‌ها بر نگرش و رفتار آن‌ها، فوری اتفاق می‌افتد. توجه این نظریه در فرآیند ارتباط به عنصر «پیام» است و به گیرنده پیام اهمیتی نمی‌دهد. در این نظریه، مخاطبان منفعل و به‌صورت مجموعه‌ای از اتم‌های مجزا فرض می‌شود (دادگران، ۱۳۹۶).

نظریه استفاده و رضامندی^۳

این نظریه توسط الیهو کاتز^۴ (۱۹۵۹) ارائه شده است. این نظریه نیازها و انگیزه‌های مخاطب در استفاده از رسانه‌ها تأکید دارد و بر آن است که ارزش‌ها، علایق و نقش اجتماعی مخاطبان مهم است و مردم بر اساس این عوامل آنچه را می‌خواهند ببینند و بشنوند، انتخاب می‌کنند. این نظریه ضمن فعال انگاشتن مخاطب با اتخاذ رویکردی کارکردگرایانه به ارتباطات و رسانه، مهم‌ترین نقش رسانه‌ها را برآورده ساختن نیازها و انگیزه‌های مخاطب می‌داند. بنابراین، به هر میزان که رسانه‌ها این نیازها و انگیزه‌ها را برآورده سازند، به همان میزان موجبات رضایت‌مندی مخاطب را فراهم می‌کنند (مک کوایل، ۲۰۰۸؛ ترجمه اجلالی، ۱۳۸۸).

1. hypoderamic theory
2. Lazarsfeld, Bresson & Goodt
3. uses and gratification theory
4. Elihu Katz

نظریه مارپیچ سکوت^۱

نظریه مارپیچ سکوت توسط الیزابت نوئل نئومان^۲ (۱۹۷۳) مطرح شده است. این نظریه بر این مبنا قرار دارد که رسانه‌ها به تبلیغ عقاید حاکم و کلی می‌پردازند و مخاطبانی که عقاید مشابه با رسانه‌ها دارند، نظریات خود را مطرح می‌کنند. ولی آن دسته از مخاطبانی که نظری مخالف با نظر رسانه‌ها دارند، به ناچار و از روی ترس و یا منزوی شدن سکوت اختیار می‌کنند. از نظر نئومان، افکار عمومی از تعامل بین افراد و محیط اجتماعی نشأت می‌گیرد. وی اثرات رسانه‌ها بر افکار عمومی را قوی و قدرتمند می‌داند، چراکه به سه ویژگی ارتباطات جمعی یعنی تراکم، همه‌جایی بودن و هم‌صدایی در ایجاد اثرهای قوی بر افکار عمومی با هم ترکیب می‌شوند. هم‌صدایی باعث شکل‌گیری تصویری همسان از موضوعات و رویدادها می‌شود و بر مواجهه‌گزینی مخاطبان غلبه می‌کند. در این میان عامل دیگری که وارد می‌شود «مارپیچ سکوت» است. به این معنا که درخصوص یک موضوع مناقشه‌برانگیز، افراد درباره توزیع افکار عمومی حدس‌هایی می‌زنند. آن‌ها سعی می‌کنند دریابند که آیا تغییر افکار عمومی در جهت موافقت با آن‌ها است یا خیر. به باور نئومان، آن‌ها اگر احساس کنند در اقلیت قرار دارند یا تغییر افکار عمومی در جهت فاصله گرفتن از آن‌ها است، ترجیح می‌دهند که سکوت اختیار کنند. هر قدر اقلیت بیشتر سکوت کنند، مردم احساس می‌کنند که دیدگاه خاص و متفاوت ارائه نشده است و لذا مارپیچ سکوت تشدید می‌شود (سورین و تانکار، ۲۰۱۷؛ ترجمه دهقان، ۱۳۹۷).

مبانی نظری یادگیری سیار

نی اسمیت و همکاران^۳ (۲۰۰۴)، به نقل از میلوا^۴ و همکاران (۲۰۰۸)، در رابطه با دسته‌بندی مبانی فعالیت‌های یادگیری سیار می‌گویند، فعالیت‌های مبتنی بر یادگیری سیار به شش حیطه تقسیم می‌شود که چهار حوزه آن به نظریه‌های یادگیری اساسی مربوط است. این نظریه‌ها

-
1. spiral of silence theory
  2. Elizabeth Noel Neumann
  3. Ni Smith et al
  4. Mileva, N.

عبارت‌اند از: نظریه یادگیری سیار رفتارگرا، سازاگرا، مبتنی بر موقعیت، غیررسمی و مادام‌العمر.

نظریه یادگیری رفتارگرا^۱

در این نظریه، یادگیری که حاصل تقویت پیوند بین یک محرک و پاسخ خاص می‌باشد به عنوان یادگیری رفتارگرا تعریف شده است. محورهای مهم این نظریه عبارت‌اند از: انتقال محتوا و اطلاعات در یادگیری سیار، یادگیری زبان انگلیسی (از طریق آزمون، پرسش‌ها، تمرین‌های شنیداری و گفتاری)، ارائه بازخورد (نظام پاسخ‌دهی سیار از طریق انتقال محتوا با پیام‌های متنی). در این نظریه از نظام پیام کوتاه^۲، نظام پیام چندرسانه‌ای^۳ و نرم‌افزارهای ضبط صدا، نمونه‌هایی از فناوری‌های سیار یاد شده است.

نظریه یادگیری سازاگرایی^۴

در این نظریه، یادگیری فرایندی پویاست که در آن یادگیرندگان مفاهیم و عقاید خود را بر مبنای دانش فعلی و قبلی می‌سازند. وابستگی محتوا و زمینه در یادگیری سیار، پرسش‌هایی برای کشف موارد و نمونه‌ها، کاربرد برای حل مسئله و تصمیم‌گیری^۵، مشارکت و تعامل در یادگیری سیار، مشارکت و تعامل بین دانش‌آموزان و ارتباط از طریق تلفن‌های همراه، از محورهای اساسی این نظریه بوده و بازی‌های دستی، شبیه‌سازی^۶ شده و واقعیت مجازی^۷، یادکست‌های تعاملی و نظام پیام کوتاه، تلویزیون تعاملی سیار و نظام پیام کوتاه از نمونه‌های فناوری سیار تلقی می‌شود.

1. behaviorist learning theory
2. SMS
3. MMS
4. constructivist learning theory
5. decision making
6. simulation
7. reality virtual

نظریه یادگیری مشارکتی^۱

در این نظریه، یادگیری منجر به بهبود، تسهیل و تسریع تعامل و مشارکت بین دانش آموزان، یادگیری سیار محسوب می شود. تعامل و مشارکت فعال ذینفعان آموزش در یادگیری سیار، ایجاد و تقویت زمینه های اجتماعی آموزش سیار، ارتباط بین دانش آموزان و کادر اجرایی و آموزشی مدارس از طریق تلفن همراه از محورهای اصلی این نظریه بوده و یادگیری به کمک تلفن همراه هوشمند، نظام سیار پاسخ دهی و آنلاین، حمایت سیار رایانه ای از دانش آموزان، معلمان و خدمه فنی مدارس، یادگیری مشارکتی از طریق ابزارهای وب، پست الکترونیکی، پورتال سیار و بازی ها آموزشی در این نظریه به عنوان نمونه هایی از فناوری های سیار آمده است.

نظریه یادگیری مادام العمر^۲

در این نظریه، یادگیری که در تمام طول عمر انسان اتفاق می افتد و تحت تأثیر محیط و موقعیت هایی است که در طول زندگی با آن مواجه می شویم. تعامل مادام العمر با اطلاعات و محتوای آموزشی در یادگیری سیار، پادکست، منابع اطلاعاتی و وبسایت سیار به عنوان محورهای اصلی این نظریه مطرح بوده و شبکه های اجتماعی، وبلاگ ها، ویکی ها، توییتر^۳، پادکست و پست الکترونیکی نیز به عنوان نمونه هایی از فناوری سیار معرفی شده اند.

نظریه یادگیری غیررسمی^۴

در این نظریه، یادگیری غیررسمی، یادگیری است که در آن فرایند یادگیری مستقل و غیر عمدی اتفاق می افتد. بدون اینکه برنامه درسی یا آموزش از قبل تعیین شده وجود داشته باشد. گفتنی است، آگاهی و تعامل با محتوای آموزشی در زمینه یادگیری غیررسمی سیار، منابع اطلاعاتی سیار، یادگیری در موزه ها و مسافرت ها و کار علمی میدانی از محورهای

-
1. collaborative learning theory
  2. lifelong learning theory
  3. Twitter
  4. informal learning theory

اساسی این نظریه است. ضمناً در این نظریه از شبکه‌های اجتماعی، وبلاگ‌ها، ویکی‌پدیا، توئیتر، پادکست و پست الکترونیک به عنوان نمونه‌هایی از فناوری‌های سیار یاد شده است.

یادگیری مبتنی بر موقعیت^۱

در این نظریه، یادگیری مبتنی بر موقعیت، یادگیری به موقع و متناسب با علائق دانش‌آموزان است. موقعیت مکانی در یادگیری سیار، دانش مفهومی، کاربرد مفهومی، محیط سازاگرا، مشارکت در موقعیت با فعالیت‌های غوطه‌وری^۲، از محورهای اساسی این نظریه است. ضمناً در این نظریه مسافرت‌ها، مطالعات باستان‌شناسی بازی‌های مبتنی بر موقعیت جهان مجازی، نقشه گوگل، جی پی اس^۳ و آر اف ایدی^۴، از نمونه‌های فناوری‌های سیار است.

مطالعات پیشین

با توجه به جدید بودن موضوع پژوهش حاضر، تقریباً هیچ پژوهش داخلی در زمینه موضوع مقاله یافت نشد. لذا به ناچار تنها از کلیه منابع و مقالات لاتین موجود و مرتبط که حدوداً ۲۱ مقاله لاتین و منتشر شده و یا مقالات زودآیند در ماه‌های ژانویه، فوریه و مارس ۲۰۲۰ هستند، در نگارش پیشینه این پژوهش استفاده شده است. با این تفصیل، به ارائه نتایج پژوهش‌های صورت گرفته در این خصوص خواهیم پرداخت:

بخشی از نتایج حاصل از پژوهش انجام شده توسط باچر (۲۰۲۰)، تحت عنوان «مشارکت‌های مدارس مجازی عمومی و خصوصی و انعطاف دولتی برای مدارس در طول شیوع جهانی بیماری کووید - ۱۹» نشان داد که تشخیص اطلاعات مورد نیاز، جهت‌یابی و ارزیابی کیفیت اطلاعات، ذخیره و بازیابی اطلاعات، استفاده مؤثر و اخلاقی از اطلاعات و استفاده از اطلاعات برای ایجاد و برقراری ارتباط دانشی و معرفتی از مؤلفه‌های اصلی سواد اطلاعاتی معلمان است که بر کیفیت آموزش آنلاین توسط ایشان تأثیر معنادار دارند. همچنین بخشی از نتایج حاصل از پژوهش انجام شده توسط دایی و لین (۲۰۲۰)، با عنوان

1. location based learning
2. immersive
3. GPS
4. RFID

«برنامه آموزش برخط در خانه برای ترم بهاره ۲۰۲۰ در طول شیوع جهانی بیماری کووید-۱۹» نشان داد درک آگاهانه و انتقادی از رسانه‌های آموزشی، تسلط بر تکنیک‌هایی که آن‌ها بکار می‌گیرند و اثرات آن، همچنین توانایی خواندن، تجزیه و تحلیل، ارزیابی و تولید ارتباط در شکل‌های مختلف رسانه‌ها (به عنوان مثال تلویزیون، چاپ، رادیو، رایانه و غیره)، توانایی رمزگشایی، تجزیه و تحلیل، ارزیابی و تولید محتوای آموزشی در شکل‌های مختلف، از مؤلفه‌های اصلی سواد اطلاعاتی معلمان است که بر کیفیت آموزش آنلاین توسط ایشان مؤثرند. پژوهش دیگری که توسط هاموند و همکاران (۲۰۲۰)، با عنوان «پژوهشی درخصوص اندازه‌گیری تأثیر تبدیل ۱۰۰ درصد آموزش حضوری به آموزش آنلاین بر اشتراک اجتماعی، احساس انزوای اجتماعی، برابری، انعطاف‌پذیری و محتوای یادگیری در طول شیوع جهانی بیماری کرونا» انجام شده است نیز یافته‌های پژوهش‌های فوق را تأیید و تکمیل می‌کند. پیرو بخشی از نتایج این پژوهش، توانایی تشخیص نیاز به اطلاعات و دانستن چگونگی دسترسی به منابع آموزشی، ارزیابی، ترکیب و ارتباط اطلاعات آموزشی مورد نیاز، مؤلفه‌های اصلی سواد اطلاعاتی معلمان است که بر کیفیت آموزش آنلاین توسط ایشان مؤثر هستند.

در پژوهش انجام شده توسط کونگ (۲۰۲۰) با عنوان «پژوهش عملی راهنمای یادگیری خانگی برای دانش‌آموزان در طول شیوع جهانی بیماری کوید - ۱۹» چنین آمده است که مهارت دسترسی به منابع آموزشی مجازی، مهارت استفاده و کاربرد از منابع آموزشی مجازی، مهارت تجزیه و تحلیل و ارزیابی منابع آموزشی مجازی و مهارت تولید محتوای آموزشی مجازی، مؤلفه‌های اصلی سواد اطلاعاتی معلمان است که بر کیفیت آموزش آنلاین توسط ایشان مؤثر هستند. از طرفی در پژوهش رنگیوایی و همکاران (۲۰۲۰)، توانایی تحلیل پیام‌های آموزشی در فضای مجازی، توانایی حقیقت‌جویی پیام‌های آموزشی در فضای مجازی، توانایی خودنظم‌دهی، توانایی تفسیر پیام‌های آموزشی در فضای مجازی، توانایی کنجکاوی و توانایی توضیح محتوای مجازی، به عنوان مؤلفه‌های اصلی سواد اطلاعاتی معلمان که بر کیفیت آموزش آنلاین توسط ایشان مؤثر هستند، معرفی شده‌اند.

در بخشی از پژوهش کرافورد و همکاران (۲۰۲۰)، با عنوان «کوید - ۱۹: مطالعه تطبیقی ۲۰ کشور دارای آموزش عالی دارای دوره‌های آموزشی دیجیتال» نیز چنین نتیجه‌گیری شد که آگاهی رسانه‌ای، تجزیه و تحلیل رسانه‌ای، ارزیابی رسانه‌ای و تولید رسانه‌ای، مؤلفه‌های اصلی سواد اطلاعاتی معلمان بر کیفیت آموزش آنلاین توسط ایشان مؤثرند. همچنین پژوهش انجام شده توسط دانگ (۲۰۲۰)، با عنوان «اکتشاف عملی استفاده از کلاس ابری به منظور ساماندهی آموزش آنلاین در طول شیوع جهانی بیماری کوید - ۱۹»، توانایی ایجاد تفکر خلاقانه، انتقادی و موشکافانه در دانش آموزان نسبت به محتوا و عملکرد رسانه‌ها و شناخت شکل‌های بصری ارتباط با استفاده از تجهیزات آموزش الکترونیک را به عنوان مؤلفه‌های اصلی سواد اطلاعاتی معلمان و مؤثر بر کیفیت آموزش آنلاین توسط آن‌ها معرفی نمود.

عبیده و همکاران (۲۰۲۰)، در پژوهش خود با عنوان «تأثیر شیوع جهانی بیماری کوید - ۱۹ بر آموزش کشور اندونزی و تأثیر آن بر یادگیری مستقل»، به این نتیجه رسیدند که استفاده از رسانه‌های جدید آموزشی، شناخت انواع رسانه‌ها و کارکرد آنها در حوزه‌های آموزشی، شناخت کافی از روش‌های ارزیابی محتوایی رسانه‌های آموزشی و شناخت کافی از چگونگی کشف درستی و نادرستی اطلاعات آموزشی در فضای مجازی از دسته مؤلفه‌های مهم سواد اطلاعاتی معلمان است که بر کیفیت آموزش آنلاین توسط ایشان مؤثر هستند. همچنین، نتایج پژوهش انجام شده توسط ژو و همکاران (۲۰۲۰) با عنوان «راهنمای راهبردهای تدریس آنلاین در دوران شیوع جهانی کوید - ۱۹»، نتایج حاصل از این پژوهش عبیده و همکارانش را تأیید و تکمیل می‌کند. ضمن آنکه، نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که؛ توانایی ارائه دانسته‌های علمی به شکل محتوای مجازی و قابل ارائه به فراگیران، توانایی استفاده از رسانه‌های جدید و به‌روز آموزشی و توانایی شناسایی انواع رسانه‌ها و کارکرد آنها در حوزه‌های گوناگون آموزشی از دسته مؤلفه‌های مهم سواد اطلاعاتی معلمان است که بر کیفیت آموزش آنلاین توسط ایشان مؤثر هستند.

پژوهش انجام شده توسط هوانگ و همکاران (۲۰۲۰) با عنوان «تجربه کشور چین در خصوص یادگیری بی‌وقفه در دوران شیوع جهانی کوید - ۱۹» نیز نشان داد توانایی

ارزشیابی اطلاعات آموزشی موجود در فضای مجازی، شناسایی اطلاعات متناقض آموزشی در فضای مجازی با ملاک‌ها و استانداردهای بین‌المللی، توانایی انتخاب اطلاعات آموزشی که پاسخگوی نیاز آموزش سیار او باشد و آشنایی با شیوه تلفیق اطلاعات آموزشی مجازی جدید با اطلاعات آموزشی مجازی قبلی و قدیمی‌تر، از دسته مؤلفه‌های مهم سواد اطلاعاتی معلمان است که بر کیفیت آموزش آنلاین توسط ایشان مؤثر هستند.

در پژوهش انجام شده توسط ایوایی (۲۰۲۰)، همسو با نتایج پژوهش ژو و همکارانش، استفاده ماهرانه از امکانات الکترونیکی و فضای مجازی مانند پست الکترونیکی، شبکه‌های آنلاین مجازی وبسایت‌ها و تلفن همراه هوشمند به منظور انتقال پیام‌های آموزشی، توانایی در اخذ بازخورد از افراد مخاطب به منظور بهبود فرایند تبادل اطلاعات آموزشی در فضای مجازی، کسب اطلاعات آموزشی از رسانه‌های معتبر مجازی و شناخت کافی از روزآمد بودن اخبار و اطلاعات علمی و آموزشی در تارنماها و منابع آنلاین مجازی را به عنوان تأثیرگذارترین مؤلفه‌های مهم سواد اطلاعاتی معلمان معرفی نمود که می‌تواند بر کیفیت آموزش آنلاین توسط ایشان مؤثر باشد. همچنین، پژوهش انجام شده توسط ژو و همکاران (۲۰۲۰)، با عنوان «یادگیری خودمختار دانش‌آموزان مقطع ابتدایی در خانه در طی شیوع جهانی بیماری کوید - ۱۹» در بخشی از پژوهش خود، احترام به قوانین و مقررات رسانه‌های آموزشی مجازی، استفاده از گذرواژه‌های تأیید شده یا دیگر اشکال شناسه کاربری برای دسترسی به منابع اطلاعاتی آموزشی در فضای مجازی، استفاده از رسانه‌های معتبر و شناخته شده مجازی و توانایی پذیرش نقد دیگران بر مطالب علمی و آموزشی ارائه شده در فضای مجازی توسط معلم به منظور بهبود فرایند یادگیری سیار، از دسته مؤلفه‌های مهم سواد اطلاعاتی معلمان معرفی شد که بر کیفیت آموزش آنلاین توسط ایشان مؤثر است.

لازم به ذکر است در پژوهش‌های انجام شده توسط ژیا (۲۰۲۰)، با عنوان «اکتشاف عملی همکاری و تعامل آموزشی میان خانواده و مدرسه در طول اپیدمی کوید - ۱۹»، در بخشی از پژوهش بیاوردی (۲۰۲۰)، با عنوان «دانشجوی رشته پزشکی ایتالیا بودن در طول شیوع جهانی بیماری کوید - ۱۹» و پژوهش انجام شده توسط کروناک و همکاران (۲۰۲۰)، با عنوان «یادگیری آنلاین در طول شیوع جهانی بیماری کوید - ۱۹ افزایش یافته است» و

پژوهش انجام شده توسط لیب و همکاران (۲۰۲۰)، با عنوان «فارغ‌التحصیل شدن در هنگام بیماری همه‌گیر کرونا - ۱۹: پیمایش ناشناخته‌ها» همچنین در پژوهش انجام شده توسط تنو (۲۰۲۰)، با عنوان «در دوران شیوع جهانی بیماری کوید-۱۹، دانشگاه‌ها یادگیری الکترونیکی را فعال می‌کنند» و پژوهش انجام توسط ژو و همکاران (۲۰۲۰)، با عنوان «مدارس تعطیل و کلاس فعال بزرگ‌ترین آموزش برخط در جهان امروز» نتایج مشابه پژوهش‌های بالا حاصل شده است که به دلیل اختصار در نگارش مقاله از ارائه مبسوط نتایج این پژوهش‌ها صرف نظر شده است.

روش پژوهش

در این پژوهش به منظور پاسخ به پرسش اول و تعیین و شناسایی مؤلفه‌های اصلی و فرعی سواد رسانه‌ای مؤثر بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا از روش پژوهش سندکاوی (تحلیل اسناد و مدارک) استفاده شده است. مراحل کلی که به منظور اجرای روش مطالعه سندکاوی مورد استفاده قرار گرفت، عبارت بودند از: ۱- جست‌وجو و دسترسی به اسناد، مدارک و منابع اطلاعاتی؛ ۲- بازبینی اعتبار منابع اطلاعاتی؛ ۳- دسته‌بندی و اولویت‌بندی منابع اطلاعاتی؛ ۴- درک و فهم اسناد و منابع اطلاعاتی؛ ۵- تحلیل منابع اطلاعاتی و اسناد و استخراج داده‌ها و اطلاعات موردنیاز و نهایتاً ۶- بهره‌برداری و تحلیل نهایی منابع اطلاعاتی و اسناد و استفاده از آن‌ها. در این بخش از پژوهش نسبت به جست‌وجو پژوهش‌های مرتبط با پژوهش حاضر در میان مقالات، پایان‌نامه‌ها و رساله‌های تحصیلات تکمیلی داخلی و خارجی در سایت‌ها و نمایه‌های بین‌المللی پرداخته شده است. سپس کلیه منابع اطلاعاتی استفاده شده در مرحله اول مورد صحت‌سنجی قرار گرفت. در ادامه، منابع مورد بررسی با توجه به عناوین پژوهش، سال انجام، روش پژوهش و نتایج پژوهش طبقه‌بندی شد. سپس به تحلیل مقوله‌های مورد نظر این پژوهش که مؤلفه‌های اصلی و فرعی سواد رسانه‌ای مؤثر بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور می‌باشند، پرداخته شد و در نهایت، عناوین مؤلفه‌های اصلی و فرعی سواد رسانه‌ای مؤثر بر بهبود فرایند

یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور شناسایی و نتایج حاصل از سند کاوی در جدول (۲) ارائه شد.

روش پاسخ به پرسش دوم پژوهش حاضر، توصیفی-پیمایشی است و جامعه آماری آن را کلیه معلمان و مدیران مدارس شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۹-۱۳۹۸، تشکیل می‌دهند. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده شده است. از آنجا که، پژوهش حاضر در دوران شیوع بیماری کرونا در کشور و جهان انجام شده است و با توجه به محدودیت تردد و تجمع که توسط دولت در قالب طرح فاصله‌گذاری اجتماعی تصویب و اجرا شد، لذا امکان مراجعه حضوری به مناطق آموزش و پرورش و مدارس برای محققان فراهم نبود و به ناچار روش نمونه‌گیری در این پژوهش به صورت در دسترس بوده است. از طرفی به منظور گردآوری داده‌های پژوهش از طریق مدیران مدارس آشنا با محقق و درخواست از آن‌ها و اخذ موافقت ایشان پرسشنامه در کانال تلگرامی گروه معلمان و دبیران مدارس مذکور به صورت آنلاین بارگذاری شد (مجموعاً ۷ مدرسه و ۱۵۰ معلم و دبیر عضو کانال‌ها) و به توصیه مدیران محترم مدارس در مجموع ۱۰۲ پرسشنامه تکمیل شده در مدت ۱۴ روز برگردانده شد. در ادامه داده‌های گردآوری شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت از مجموع ۱۰۲ نفر گروه نمونه، ۷ نفر مدیر و ۹۵ نفر معلم بودند. همچنین، از این تعداد ۵۴ نفر زن و ۴۸ نفر مرد بودند. به علاوه، ۲۸ نفر دارای مدرک تحصیلی کاردانی، ۶۴ نفر دارای مدرک کارشناسی ارشد و کارشناسی و ۱۰ نفر دارای مدرک دکترای تخصصی بودند. از نظر سن نیز ۲۳ نفر کمتر از ۲۵ سال، ۵۵ نفر بین ۲۶ تا ۴۰ سال، ۲۴ نفر نیز بالاتر از ۴۰ سال سن داشتند. ابزار پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته بود. که بخش اول ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه آماری را مورد بررسی قرار می‌داد و بخش دوم شامل گویه‌های پرسشنامه بود. گویه‌های پرسشنامه مطابق نتایج به دست آمده از بخش اول پژوهش و مطابق مؤلفه‌های اصلی و فرعی سواد رسانه‌ای شناسایی شده مؤثر بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور در پژوهش تهیه گردید. در نهایت، پرسشنامه با ۱۵ گویه که بر اساس مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت (۱= بسیار کم تا ۵= بسیار زیاد)، تهیه شد. در این پرسشنامه از نمونه آماری خواسته شد تا نظر خود را راجع به میزان تأثیر هر یک از مؤلفه‌های

(گویه‌ها) اصلی و فرعی سواد رسانه‌ای مؤثر بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور، بر مبنای طیف پنج درجه‌ای از «بسیار زیاد» تا «بسیار کم» بیان کنند. معیار ۳ به عنوان مبنای تشخیص در نظر گرفته شد. بر این اساس طیفی تعریف گردید که در آن نمره زیر ۳ پایین‌تر از حد متوسط و نمره بیشتر از ۳، بالاتر از حد متوسط به حساب آمده است. بنابراین، بسته به نظرات نمونه آماری، دامنه نمرات بین ۱ تا ۵ در نوسان خواهد بود، که عدد ۱ حاکی از ارزیابی «خیلی کم» و نمره ۵ نشان‌دهنده ارزیابی «خیلی زیاد» از طرف نمونه آماری است. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه توسط استادان، صاحب‌نظران و کارشناسان مورد تأیید قرار گرفت. همچنین، با توجه به این که نتایج حاصل از استخراج گویه‌های اولیه برای ساخت عوامل کلی و بررسی روایی سازه‌ای پرسشنامه نیازمند به‌کارگیری تکنیک «تحلیل عاملی» است، بنابراین، به منظور بررسی ساخت سازه‌ای (دسته‌بندی) پرسشنامه و روایی سازه‌ای پرسشنامه، از تحلیل عاملی به روش مؤلفه‌های اصلی از طریق حداکثر پراکنش و استفاده از سطح تمایز حداقل ۰/۴ انجام شد. مقدار KMO برابر با ۰/۷۹۰ به دست آمد که نشان‌دهنده مناسب بودن تکنیک تحلیل عاملی در تحلیل داده‌ها است. همچنین هر گاه مقدار KMO بیش از ۰/۶۰ باشد نشان‌دهنده کفایت حجم نمونه برای تحلیل است. به علاوه، مقدار مشخصه آزمون کرویت بارتلت در سطح مقدار بحرانی p کمتر از ۰/۰۰۱، معنادار و نشان‌دهنده مناسب بودن همبستگی پرسش‌های پرسشنامه برای اجرای تحلیل عاملی می‌باشد. به‌طور کلی شاخص‌های توانایی عاملی شدن خوب بودند و باقی مانده‌ها تأیید کردند که راه‌حل، راه‌حل خوبی بوده است. سه عامل با مقدار ویژه بالاتر از یک یافت شدند. نمودار سنگریزه نیز سه عامل را تأیید کرد. در جدول (۱)، این عوامل همراه با مقادیر ویژه و درصد پراکنندگی کل که هر عامل اندازه‌گیری می‌کند، ارائه شده است.

جدول ۱. مقادیر ویژه و درصد پراکندگی عوامل برای پرسشنامه پژوهش

ردیف	عوامل	مقدار ویژه	درصد پراکندگی مقدار ویژه	فراوانی تجمعی درصد پراکندگی
۱	مؤلفه دسترسی و استفاده از فضای مجازی	۷/۴۵	۳۰/۰۹	۳۰/۰۹
۲	مؤلفه نگاه انتقادی به رسانه‌ای	۷/۷۸	۲۸/۸۶	۴۸/۹۵
۳	مؤلفه تولید رسانه‌ای مجازی	۶/۶۸	۲۸/۶۵	۷۷/۸۱

این عوامل در مجموع ۷۷/۸۱ درصد از پراکندگی کل را تبیین می‌کنند. با توجه به محتوای گویه‌ها، سه عامل استخراج شده به ترتیب: ۱- مؤلفه دسترسی و استفاده از فضای مجازی (با مقدار ویژه ۷/۴۵)، ۲- مؤلفه نگاه انتقادی به رسانه‌های مجازی (با مقدار ویژه ۷/۷۸) و ۳- مؤلفه تولید رسانه‌ای مجازی (با مقدار ویژه ۶/۶۸) مؤلفه‌های اصلی سواد رسانه‌ای مؤثر بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور را توضیح می‌دهند. با توجه به اینکه بر اساس نتایج به دست آمده، مقدار پراکندگی برای کل پرسشنامه، ۷۷/۸۱ درصد و بیش از ۶۰ درصد است، بنابراین، روایی سازه‌ای پرسشنامه پژوهش تأیید می‌گردد. پایایی کل پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۶۴ محاسبه شد. در جدول (۳)، پایایی مربوط به عوامل پرسشنامه نشان داده شده است.

جدول ۲. میزان ضریب آلفای کرونباخ مربوط به عوامل پرسشنامه

ردیف	عوامل	پایایی
۱	مؤلفه دسترسی و استفاده از فضای مجازی	۰/۸۱۶
۲	مؤلفه نگاه انتقادی به رسانه‌های مجازی	۰/۷۹۸
۳	مؤلفه تولید رسانه‌ای مجازی	۰/۷۰۹
	کل پرسشنامه	۰/۸۶۴

یافته‌های پژوهش

پرسش اول: با توجه به تحلیل نتایج پژوهش‌های صورت گرفته، مؤلفه‌های اصلی و فرعی سواد رسانه‌ای مؤثر بر یادگیری سیار در کشور در دروان شیوع جهانی بیماری کرونا کدامند؟

همان‌گونه که نتایج حاصل از پژوهش‌ها نشان می‌دهند، مؤلفه‌های بسیار زیاد اصلی و فرعی سواد رسانه‌ای مؤثر بر یادگیری سیار در کشور و در دروان شیوع جهانی بیماری کرونا وجود دارند. بر مبنای یافته‌های پژوهش‌های ارائه شده در بخش قبل، می‌توان مهم‌ترین مؤلفه‌های اصلی و فرعی سواد رسانه‌ای مؤثر بر یادگیری سیار در کشور در دروان شیوع جهانی بیماری کرونا را در قالب ذیل دسته‌بندی کرد: مؤلفه دسترسی و استفاده از فضای مجازی، مؤلفه نگاه انتقادی به رسانه‌های مجازی و مؤلفه تولید رسانه‌ای مجازی. مؤلفه‌های فرعی هر کدام از این سه مؤلفه اصلی به تفکیک در ادامه با ذکر منابع مربوط به هریک مورد اشاره قرار گرفته‌اند.

جدول ۳. مؤلفه‌های اصلی و فرعی سواد رسانه‌ای مؤثر بر یادگیری سیار در دروان شیوع جهانی بیماری کرونا

مؤلفه‌های اصلی	مؤلفه‌های فرعی	منبع
مؤلفه دسترسی و استفاده از فضای مجازی	مهارت برنامه‌ریزی و مدیریت زمان جهت دسترسی و استفاده از رسانه‌های مجازی	هوانگ و همکاران (۲۰۲۰)؛ ایوایی (۲۰۲۰)؛ ژو و همکاران (۲۰۲۰)؛ مجازی
آشنایی با ویژگی‌های محتوای فضای مجازی	دایی و لین (۲۰۲۰)؛ هاموند و همکاران (۲۰۲۰)؛ کونگ (۲۰۲۰)	
مهارت‌های جست‌وجو و استفاده از منابع رسانه‌ای مجازی	کونگ (۲۰۲۰)؛ رنگیوایی و همکاران (۲۰۲۰)؛ دانگ (۲۰۲۰)؛ عبیده و همکاران (۲۰۲۰)	
آشنایی با ویژگی‌های رسانه‌های مختلف و انواع رسانه‌های فضای مجازی	ژو و همکاران (۲۰۲۰)؛ هوانگ و همکاران (۲۰۲۰)؛ ایوایی (۲۰۲۰)	

آشنایی با نحوه تأثیرگذاری رسانه‌های مجازی بر مخاطب و فراگیران	ایوبی (۲۰۲۰)؛ زی و همکاران (۲۰۲۰)؛ ژیا (۲۰۲۰)
مؤلفه نگاه انتقادی به رسانه‌های مجازی	ژیا (۲۰۲۰)؛ بیاوردی (۲۰۲۰)؛ کروناک و همکاران (۲۰۲۰)
آشنایی با شیوه تحلیل و نقد تأثیر رسانه‌ها بر فرایند یاددهی و یادگیری	کروناک و همکاران (۲۰۲۰)
آشنایی با نقد شیوه‌های متداول اقناع آموزشی فراگیران در فضای مجازی	کروناک و همکاران (۲۰۲۰)؛ لیپ و همکاران (۲۰۲۰)؛ تنو (۲۰۲۰)
توانایی تحلیل پیام‌های مختلف رسانه‌های آموزشی مجازی با توجه به ارزش‌های حاکم بر جامعه	باچر (۲۰۲۰)؛ دابی و لین (۲۰۲۰)؛ رنگیوایی و همکاران (۲۰۲۰)
آشنایی با شیوه‌های نقد رسانه‌های آموزشی و محتواهای مجازی	کروناک و همکاران (۲۰۲۰)؛ لیپ و همکاران (۲۰۲۰)؛ ژو و همکاران (۲۰۲۰)
توانایی تحلیل، تفسیر و ارزشیابی تولیدات آموزشی رسانه‌ای مجازی	عبیده و همکاران (۲۰۲۰)؛ ژو و همکاران (۲۰۲۰)؛ ایوبی (۲۰۲۰)؛ زی و همکاران (۲۰۲۰)
آشنایی با فنون بازنمایی و کلیشه‌سازی در تولید محتوا	هاموند و همکاران (۲۰۲۰)؛ کونگ (۲۰۲۰)؛ دانگ (۲۰۲۰)
استفاده از سواد بصری، هنری و زیبایی‌شناسی در تولید پیام رسانه‌ای	لیپ و همکاران (۲۰۲۰)؛ تنو (۲۰۲۰)؛ ژو و همکاران (۲۰۲۰)
آشنایی با شیوه‌های تولید و ارائه محتواهای رسانه‌ای نظیر پوستر، فیلم کوتاه، پروشور و وبلاگ	باچر (۲۰۲۰)؛ دابی و لین (۲۰۲۰)؛ هاموند و همکاران (۲۰۲۰)
آشنایی با فنون اقناع مخاطب نظیر برجسته‌سازی، تداعی معانی، نمادسازی و مقایسه	هوانگ و همکاران (۲۰۲۰)؛ زی و همکاران (۲۰۲۰)؛ بیاوردی (۲۰۲۰)؛ کروناک و همکاران (۲۰۲۰)
آشنایی با نرم‌افزارهای تولید محتوا نظیر کپتی ویت، دایرکتور، فتوشاپ و ادوب فلش	هاموند و همکاران (۲۰۲۰)؛ کونگ (۲۰۲۰)؛ رنگیوایی و همکاران (۲۰۲۰)

مطابق نتایج به دست آمده در جدول (۳)، مؤلفه اصلی دسترسی و استفاده از فضای مجازی با ۵ مؤلفه فرعی؛ مهارت برنامه‌ریزی و مدیریت زمان جهت دسترسی و استفاده از

رسانه‌های مجازی، آشنایی با ویژگی‌های محتواهای فضای مجازی، مهارت‌های جست‌وجو و استفاده از منابع رسانه‌ای مجازی، آشنایی با ویژگی‌های رسانه‌های مختلف و انواع رسانه‌های فضای مجازی و آشنایی با نحوه تأثیرگذاری رسانه‌های مجازی بر مخاطب و فراگیران. مؤلفه اصلی نگاه انتقادی به رسانه‌های مجازی با ۵ مؤلفه فرعی؛ آشنایی با شیوه تحلیل و نقد تأثیر رسانه‌ها بر فرایند یاددهی و یادگیری، آشنایی با نقد شیوه‌های متداول اقناع آموزشی فراگیران در فضای مجازی؛ توانایی تحلیل پیام‌های مختلف رسانه‌های آموزشی مجازی با توجه به ارزش‌های حاکم بر جامعه، آشنایی با شیوه‌های نقد رسانه‌های آموزشی و محتواهای مجازی و توانایی تحلیل، تفسیر و ارزشیابی تولیدات آموزشی رسانه‌ای مجازی. مؤلفه اصلی تولید رسانه‌ای مجازی با ۵ مؤلفه فرعی؛ آشنایی با فنون بازنمایی و کلیشه‌سازی در تولید محتوا، استفاده از سواد بصری، هنری و زیبایی‌شناسی در تولید پیام رسانه‌ای؛ آشنایی با شیوه‌های تولید و ارائه محتواهای رسانه‌ای نظیر پوستر، فیلم کوتاه، بروشور و وبلاگ؛ آشنایی با فنون اقناع مخاطب نظیر برجسته‌سازی، تداعی معانی، نمادسازی و مقایسه و آشنایی با نرم‌افزارهای تولید محتوا نظیر کپتی ویت، دایرکتور، فتوشاپ و ادوب فلش، به عنوان مؤلفه‌های اصلی و فرعی سواد رسانه‌ای که بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور بیشترین تأثیر را دارند، از تحلیل نتایج پژوهش‌های انجام شده شناسایی و تعیین شد.

پرسش دوم: از منظر معلمان و مدیران شاغل در مدارس شهر تهران، اولویت تأثیر مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای مؤثر بر یادگیری سیار در کشور و در دروان شیوع جهانی بیماری کرونا چگونه است؟

جدول ۴. نتایج آزمون فریدمن برای تعیین معناداری رتبه‌بندی‌ها و اولویت‌بندی موانع اصلی اجرای

مجازی برنامه‌های درسی

میانگین رتبه	عوامل
۴/۲۵	مؤلفه دسترسی و استفاده از فضای مجازی
۳/۹۹	مؤلفه نگاه انتقادی به رسانه‌های مجازی
۳/۵۰	مؤلفه تولید رسانه‌ای مجازی

$n=100$	$\chi^2=130/000$ = ضریب خی - دو	$df=2$	$p<0/0001$

به منظور اولویت‌بندی مؤلفه‌های اصلی سواد رسانه‌ای که بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور بیشترین تأثیر را دارند از دیدگاه معلمان و مدیران مدارس، از آزمون فریدمن استفاده شد. با توجه به داده‌های جدول (۴)، از آنجا که مقدار p کوچک‌تر از $0/0001$ محاسبه شده است، می‌توان نتیجه گرفت به احتمال ۹۵ درصد، بین میزان تأثیر مؤلفه‌های اصلی سواد رسانه‌ای که بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور بیشترین تأثیر را دارند از دیدگاه معلمان و مدیران مدارس، تفاوت معناداری وجود دارد. از طرفی با توجه میانگین رتبه برای هریک از عوامل می‌توان چنین نتیجه گرفت که: از دیدگاه مدیران و معلمان، «مؤلفه دسترسی و استفاده از فضای مجازی» با میانگین رتبه $4/25$ ، «مؤلفه نگاه انتقادی به رسانه‌های مجازی» با میانگین رتبه $3/99$ و «مؤلفه تولید رسانه‌ای مجازی» با میانگین رتبه $3/50$ به ترتیب دارای بیشترین اولویت است. بنابراین، از نظر معلمان و مدیران مدارس، «مؤلفه دسترسی و استفاده از فضای مجازی» دارای بیشترین تأثیر بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور است.

جدول ۵: اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به مؤلفه دسترسی و استفاده از فضای مجازی با استفاده از آزمون فریدمن

میانگین رتبه	گویه‌ها
۴/۳۴	مهارت برنامه‌ریزی و مدیریت زمان جهت دسترسی و استفاده از رسانه‌های مجازی
۳/۰۰	آشنایی با ویژگی‌های محتوای فضای مجازی
۲/۷۸	مهارت‌های جست‌وجو و استفاده از منابع رسانه‌ای مجازی
۲/۱۰	آشنایی با ویژگی‌های رسانه‌های مختلف و انواع رسانه‌های فضای مجازی
۲/۰۰	آشنایی با نحوه تأثیرگذاری رسانه‌های مجازی بر مخاطب و فراگیران
$n=100$	$\chi^2=129/009$ = ضریب خی - دو
$p<0/0001$	$df=4$

همان‌گونه که در جدول (۵) مشاهده می‌شود؛ بر اساس نتایج آزمون فریدمن از دیدگاه معلمان و مدیران شهر تهران از میان گویه‌های مربوط به «مؤلفه دسترسی و استفاده از فضای مجازی» به ترتیب مؤلفه‌های، مهارت برنامه‌ریزی و مدیریت زمان جهت دسترسی و استفاده

از رسانه‌های مجازی، آشنایی با ویژگی‌های محتواهای فضای مجازی، مهارت‌های جست‌وجو و استفاده از منابع رسانه‌ای مجازی، آشنایی با ویژگی‌های رسانه‌های مختلف و انواع رسانه‌های فضای مجازی و آشنایی با نحوه تأثیرگذاری رسانه‌های مجازی بر مخاطب و فراگیران به ترتیب با میانگین رتبه ۴/۳۴، ۳/۰۰، ۲/۷۸، ۲/۰۱ و ۲/۰۰ دارای بیشترین تأثیر بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور است.

جدول ۶: اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به مؤلفه نگاه انتقادی به رسانه‌های مجازی با استفاده از آزمون

فریدمن

میانگین رتبه	گویه‌ها
۴/۳۶	آشنایی با شیوه تحلیل و نقد تأثیر رسانه‌ها بر فرایند یاددهی و یادگیری
۳/۱۲	آشنایی با نقد شیوه‌های متداول اقناع آموزشی فراگیران در فضای مجازی
۲/۵۶	توانایی تحلیل پیام‌های مختلف رسانه‌های آموزشی مجازی با توجه به ارزش‌های حاکم بر جامعه
۲/۱۱	آشنایی با شیوه‌های نقد رسانه‌های آموزشی و محتواهای مجازی
۰/۸۲	توانایی تحلیل، تفسیر و ارزشیابی تولیدات آموزشی رسانه‌ای مجازی
$<0/0001p$	$n=100$ $df=4$ $130/009 =$ ضریب خی - دو

بر اساس نتایج آزمون فریدمن که در جدول ۶ مشاهده می‌شود از دیدگاه معلمان و مدیران شهر تهران، از میان گویه‌های مربوط به «نگاه انتقادی به رسانه‌های مجازی» به ترتیب مؤلفه‌های، آشنایی با شیوه تحلیل و نقد تأثیر رسانه‌ها بر فرایند یاددهی و یادگیری، آشنایی با نقد شیوه‌های متداول اقناع آموزشی فراگیران در فضای مجازی؛ توانایی تحلیل پیام‌های مختلف رسانه‌های آموزشی مجازی با توجه به ارزش‌های حاکم بر جامعه، آشنایی با شیوه‌های نقد رسانه‌های آموزشی و محتواهای مجازی و توانایی تحلیل، تفسیر و ارزشیابی تولیدات آموزشی رسانه‌ای مجازی، به ترتیب با میانگین رتبه ۴/۳۶، ۳/۱۲، ۲/۵۶، ۲/۱۱ و ۲/۰۸ دارای بیشترین تأثیر بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور می‌باشند.

جدول ۷: اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به مؤلفه تولید رسانه‌ای مجازی با استفاده از آزمون فریدمن

میانگین رتبه	گویه‌ها

۴/۱۲	آشنایی با فنون بازنمایی و کلیشه‌سازی در تولید محتوا
۳/۸۸	استفاده از سواد بصری، هنری و زیبایی‌شناسی در تولید پیام رسانه‌ای
۲/۴۸	آشنایی با شیوه‌های تولید و ارائه محتواهای رسانه‌ای نظیر سایت، وبلاگ و ...
۲/۰۱	آشنایی با فنون اقناع مخاطب نظیر برجسته‌سازی، تداعی معانی، نمادسازی و مقایسه
۱/۹۹	آشنایی با نرم‌افزارهای تولید محتوا نظیر، فتوشاپ و ادوب فلش و ...
$p < 0.0001$	$df = 4$ دو - ضریب خی = $130/147$ $100n =$

مطابق نتایج آزمون فریدمن مندرج در جدول ۷، از دیدگاه معلمان و مدیران شهر تهران، از میان گویه‌های مربوط به «مؤلفه تولید رسانه‌ای مجازی» به ترتیب مؤلفه‌های، آشنایی با فنون بازنمایی و کلیشه‌سازی در تولید محتوا، استفاده از سواد بصری، هنری و زیبایی‌شناسی در تولید پیام رسانه‌ای؛ آشنایی با شیوه‌های تولید و ارائه محتواهای رسانه‌ای نظیر پوستر، فیلم کوتاه، بروشور و وبلاگ؛ آشنایی با فنون اقناع مخاطب نظیر برجسته‌سازی، تداعی معانی، نمادسازی و مقایسه و آشنایی با نرم‌افزارهای تولید محتوا نظیر کپتی ویت، دایرکتور، فتوشاپ و ادوب فلش، به ترتیب با میانگین رتبه ۴/۱۲، ۳/۸۸، ۲/۴۸، ۲/۰۱ و ۱/۹۹ دارای بیشترین تأثیر بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور است.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج حاصل از پاسخ به پرسش‌های این پژوهش چنین نتیجه‌گیری شد که با توجه میانگین رتبه برای هر یک از عوامل از دیدگاه مدیران و معلمان، «مؤلفه دسترسی و استفاده از فضای مجازی»، «مؤلفه نگاه انتقادی به رسانه‌های مجازی» و «مؤلفه تولید رسانه‌ای مجازی» به ترتیب دارای بیشترین تأثیر بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور است. لازم به ذکر است نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش‌های ایوایی (۲۰۲۰)، باچر (۲۰۲۰)، بیاوردی (۲۰۲۰)، تنو (۲۰۲۰)، دانگ (۲۰۲۰)، دابی و لین (۲۰۲۰)، رنگیوایی و همکاران (۲۰۲۰)، ژو و همکاران (۲۰۲۰)، ژی و همکاران (۲۰۲۰)، ژیا (۲۰۲۰)، عبیده و همکاران (۲۰۲۰)، کروناک و همکاران (۲۰۲۰)، کونگ (۲۰۲۰)، لپ و همکاران (۲۰۲۰)، هاموند و همکاران (۲۰۲۰)، هوانگ و همکاران (۲۰۲۰) همسو است. در تبیین نتایج این

پژوهش می‌توان چنین بیان نمود که نقش رسانه‌های مجازی در افزایش اثربخشی و کیفیت آموزش و همچنین بهبود و تسهیل یادگیری آن هم در زمان وقوع شیوع بیماری‌های واگیر و تعطیلی مدارس روشن و آشکار است (عبیده و همکاران، ۲۰۲۰؛ کروناک و همکاران، ۲۰۲۰؛ کونگ، ۲۰۲۰؛ لیپ و همکاران، ۲۰۲۰؛ هاموند و همکاران، ۲۰۲۰). از آنجا که رسانه‌های مجازی عنصر اصلی فرایند یادگیری سیار در مواقع بحران در جوامع هستند، لذا می‌بایست طرح تلفیقی رسانه‌های مجازی و فناوری اطلاعات و ارتباطات سیار را با برنامه درسی مدارس بسیار مورد تأکید قرار داد و سواد رسانه‌ای معلمان را ارتقا بخشید (باچر، ۲۰۲۰؛ دانگ، ۲۰۲۰؛ دایی و لین، ۲۰۲۰؛ رنگیوایی و همکاران، ۲۰۲۰).

از طرفی در صورتی که معلمان از سواد رسانه‌ای مناسبی برخوردار باشند، می‌توانند در نحوه برخورد و تدریس خود، مواردی چون تفکر و نگاه نقادانه به رسانه‌ها، جامعه‌پذیری مناسب و نحوه مواجهه صحیح با رسانه‌ها را به دانش‌آموزان یاد دهند و این امر باعث می‌شود که سواد رسانه‌ای دانش‌آموزان هم در سطح بالاتری قرار گیرد (ژو و همکاران، ۲۰۲۰؛ ژری و همکاران، ۲۰۲۰؛ ژیا، ۲۰۲۰؛ عبیده و همکاران، ۲۰۲۰؛ کروناک و همکاران، ۲۰۲۰؛ کونگ، ۲۰۲۰). شبکه‌های اجتماعی مجازی از جمله شبکه‌های اجتماعی (فیس بوک)، وایبر و واتس‌آپ جزو زیرساخت‌های اساسی و اصلی یادگیری سیار در دروان شیوع جهانی بیماری‌های واگیر و تعطیلی مدارس در کشورهاست. اگر معلمان خود را به سواد رسانه‌ای جدید مجهز نکنند، در استفاده از این فضا به منظور تدریس سیار (از راه دور) از دانش‌آموزان خود عقب مانده و دانش‌آموزان در میان انبوهی از اطلاعات آموزشی بی‌یاور و راهنما می‌مانند. در عین حال، سواد رسانه‌ای به معلمان این توانایی را می‌دهد که تفاسیر و ابعاد مختلف پیام‌های رسانه‌ای را درک کنند (بیاوردی، ۲۰۲۰؛ تنو، ۲۰۲۰؛ دانگ، ۲۰۲۰؛ دایی و لین، ۲۰۲۰). معلمان به کمک سواد رسانه‌ای خود می‌توانند با استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی اقدامات مطلوبی در خصوص ارائه محتوای درسی خود به شکل سیار را صورت داده و در طراحی آموزشی مطلوب و مورد نظر خود و دانش‌آموزانشان نقش اصلی ایفا نمایند. به صورت کلی باید گفت که معلمان در کنار استفاده از امکانات بالقوه و بالفعل فضای مجازی، باید به سواد رسانه‌ای مجهز باشند، زیرا استفاده از رسانه‌ها بدون داشتن سواد آن،

می‌تواند اثرات نامطلوبی به همراه داشته باشد (ژو و همکاران، ۲۰۲۰؛ کروناک و همکاران، ۲۰۲۰؛ لیب و همکاران، ۲۰۲۰).

در نهایت با توجه به نتایج به دست آمده در این پژوهش؛ معلمان به دلیل نداشتن اطلاعات فنی و آموزش لازم، انگیزه کافی برای استفاده از فضای مجازی مناسب را ندارند. لذا با برگزاری دوره‌های مجازی ضمن خدمت می‌توان مهارت استفاده از این فضا را حین تدریس را به ایشان آموزش داد. در عین حال، می‌بایست رسانه‌ها و نرم‌افزارهای آموزشی مجازی که نقش مؤثری در آموزش و تدریس به صورت عملی داشته‌اند از طریق گروه‌های آموزشی ادارات آموزش و پرورش در سراسر کشور، شناسایی و به معلمان معرفی شوند. پیشنهاد بعدی این که با برگزاری کارگاه‌های آموزشی مجازی، معلمان می‌توانند با تأثیرات مثبت و منفی هر یک از رسانه‌های آموزشی مجازی آشنا شوند تا استفاده از رسانه‌های آموزشی نامناسب حین تدریس به اتلاف وقت و انرژی منجر نگردد. ضمناً، با در نظر گرفتن واحد درسی مجزای سواد رسانه‌ای در برنامه‌های درسی دانشگاه فرهنگیان و مراکز تربیت معلم، می‌توان این نوع از سواد را در میان معلمان در آینده ارتقاء بخشید. در نهایت ضرورت دارد، در کنار توجه به توسعه سخت‌افزاری در مدارس بیشتر به کاربرد رسانه و در نهایت آموزش سواد رسانه‌ای به معلمان اهمیت داده شود.

ORCID

Ghasem Azadi <https://orcid.org/0000-0002-3610-2573>
Ahmadabadi
Omid Amrollah <https://orcid.org/0000-0002-6655-3025>

منابع

- اولسون، متیو. اچ و هرگنهان، بی. آر. (۱۳۹۸). *مقدمه‌ای بر نظریه‌های یادگیری*. ترجمه علی‌اکبر سیف، تهران: نشر دوران، ویرایش هشتم.
- خنجرخانی، مسعود؛ قناعتی، عاطفه و پیرزهی، مهسا. (۱۳۹۷). *بررسی رابطه میان استفاده از فضای مجازی با سواد رسانه‌ای، نخستین همایش انجمن فلسفه تعلیم و تربیت (فضای مجازی و فلسفه تربیت)*، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- دادگران، محمد. (۱۳۹۶). *مبانی ارتباطات جمعی*. تهران: انتشارات مروارید، چاپ بیست و یکم.

- رضایی، روح‌الله؛ صفا، لیلیا و ادیبی، منصوره. (۱۳۹۵). عوامل مؤثر بر قصد استفاده از شبکه اجتماعی تلگرام در فعالیتهای آموزشی در بین دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، ۲۲(۳)، ۲۴-۳۷.
- سورین، ورنر و جیمز، تانکار دو. (۱۳۹۷). نظریه‌های ارتباطات. ترجمه: دهقان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۶، چاپ دوازدهم.
- مقدس‌زاده، حسن و صفاهیه، هاجر. (۱۳۹۶). سواد رسانه‌ای و آگاهی از آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی، مجله مطالعات رسانه‌ای، ۱۲(۳۹)، ۲۵-۳۵.
- مک کوایل، دنیس. (۱۳۸۸). نظریه ارتباطات جمعی. ترجمه پرویز اجلالی. تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌های، چاپ چهارم.

References

- Abidah, A., Hidaayatullaah, H. N., Simamora, R. M., Fehabutar, D., & Mutakinati, L. (2020). The Impact of Covid-19 to Indonesian Education and Its Relation to the Philosophy of "Merdeka Belajar". *Studies in Philosophy of Science and Education*, 1(1), 38-49.
- Biavardi, N. G. (2020). Being an Italian medical student during the Covid-19 outbreak. *International Journal of Medical Students*.
- Butcher, J. (2020). Public-Private Virtual-School Partnerships and Federal Flexibility for Schools during COVID-19. *Mercatus Center Research Paper Series, Special Edition Policy Brief (2020)*.
- Cornock, M. (2020). Scaling up online learning during the coronavirus (Covid-19) pandemic.
- Crawford, J., Butler-Henderson, K., Rudolph, J., Malkawi, B., Glowatz, M., Burton, R & Lam, S. (2020). COVID-19: 20 countries' higher education intra-period digital pedagogy responses. *Journal of Applied Learning and Teaching*, 3(1).
- Dai, D., & Lin, G. (2020). Online Home Study Plan for Postponed 2020 Spring Semester during the COVID-19 Epidemic: A Case Study of Tangquan Middle School in Nanjing, Jiangsu Province, China. *Jiangsu Province, China (March 15, 2020)*.
- Dong, S. (2020). Practical Exploration of Using 'Cloud Classroom' to Organize Online Learning: A Case Study of Jianye District, Nanjing during the COVID-19 Pneumonia. *Sci Insigt Edu Front*, 5(2), 553-556.
- Guo, B., & Li, H. (2020). Guidance Strategies for Online Teaching during the COVID-19 Epidemic: A Case Study of the Teaching Practice of Xinhui Shangya School in Guangdong, China. *Sci Insigt Edu Front*, 5(2), 547-551.

- Hammond, T., Watson, K., Brumbelow, K., Fields, S., Shryock, K., Chamberland, J. F & Childs, M. D. (2020). A Survey to Measure the Effects of Forced Transition to 100% Online Learning on Community Sharing, Feelings of Social Isolation, Equity, Resilience, and Learning Content During the COVID-19 Pandemic.
- Huang, R. H., Liu, D. J., Tlili, A., Yang, J. F., & Wang, H. H. (2020). Handbook on Facilitating Flexible Learning During Educational Disruption: The Chinese Experience in Maintaining Undisrupted Learning in COVID-19 Outbreak.
- Iwai, Y. (2020). Online Learning during the COVID-19 Pandemic: What do we gain and what do we lose when classrooms go virtual? *Scientific American*.
- Kong, Q. (2020). Practical Exploration of Home Study Guidance for Students during the COVID-19 Pandemic: A Case Study of Hangzhou Liuxia Elementary School in Zhejiang Province, China. *Sci Insigt Edu Front*, 5(2), 557-561.
- Lippe, M. P., & Kaylor, S. K. (2020). COVID-19 Resource: Graduating during a pandemic: Navigating the unknown.
- Mileva, N., Simpson, B. & Thompson, J. (2008). A Framework for Mobile Learning Pedagogy: A Critique underpinned by Constructivism.
- Mingaine, L. (2013). Leadership challenges in the implementation of ICT in public secondary schools, Kenya. *Journal of Education and Learning*, 2(1), 32.
- Rangiwai, B., & Simati-Kumar, B. (2020). The potential impacts of COVID-19 for the Master of Applied Indigenous Knowledge (MAIK) programme in Māngere: Planning for online delivery. *Te Kaharoa*, 15(1).
- Teoh, P. (2020). COVID-19: Universities activate e-learning mode. *New Straits Times*.
- Xia, J. (2020). Practical Exploration of School-Family Cooperative Education during the COVID-19 Epidemic: A Case Study of Zhenjiang Experimental School in Jiangsu Province, China. *China (March 15, 2020)*.
- Xie, Z., & Yang, J. (2020). Autonomous learning of elementary students at home during the COVID-19 epidemic: A case study of the second elementary school in Daxie, Ningbo, Zhejiang Province, China. *Ningbo, Zhejiang Province, China (March 15, 2020)*.
- Zhao, N., Zhou, X., Liu, B., & Liu, W. (2020). Guiding Teaching Strategies with the Education Platform during the COVID-19 Epidemic: Taking Guiyan.
- Zhou, L., Wu, S., Zhou, M., & Li, F. (2020). 'School's Out, But Class' On', The Largest Online Education in the World Today: Taking China's

- Practical Exploration During The COVID-19 Epidemic Prevention and Control As an Example. (March 15, 2020).
- Dadgaran, Mohammad. (2016). *Basics of mass communication*. Tehran: Marvarid Publications, 21st edition. [In Persian].
- Khanjarkhani, Massoud; Ghana'ati, Atefeh; Pirzahi, Mahsa. (2017). *Investigating the relationship between the use of virtual space and media literacy*, the first conference of the Philosophy of Education and Education Association (virtual space and philosophy of education), University of Sistan and Baluchistan, 2017. [In Persian].
- McQuail, Dennis (2008). *Theory of mass communication*. Translated by Parviz Ajjali. Tehran: Office of Media Studies and Development, 4th edition. [In Persian].
- Moghadaszadeh, Hassan; Safahiyeh, Hajar (2016). Media literacy and awareness of the harms of social networks, *Journal of Media Studies*, 12(39), 25-35. [In Persian].
- Olson, Matthew H.; Harganhan, B.R. (2018). *An introduction to learning theories*. Translated by Ali Akbar Saif, Tehran: Doran Publishing House, 8th edition. [In Persian].
- Rezaei, Rouhollah; Safa, Leila; Adibi, Mansoureh (2015). Factors affecting the intention to use Telegram social network in educational activities among students of Ferdowsi University of Mashhad, *Communication Research Quarterly*, 22(3), 24-37. [In Persian].
- Severin, Werner; James, Tankard (2017). *Communication theories*. Translation: Dehghan, Tehran: Tehran University Press, 2016, twelfth edition. [In Persian].

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

استناد به این مقاله: آزادی احمدآبادی، قاسم. (۱۴۰۱). بررسی تأثیر مؤلفه‌های سواد رسانه‌ای بر بهبود فرایند یادگیری سیار در دوران شیوع کرونا در کشور. بازیابی دانش و نظام‌های معنایی، ۹(۳۱)، ۱۳۷-۱۶۶.

Knowledge Retrieval and Semantic is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License